

De werkgelegenheid in Nederland en de VS

In de periode 1962 – 1974 nam de werkgelegenheid in de VS jaarlijks toe met 2,2% terwijl in Nederland de toename slechts 0,7% bedroeg. In de daaropvolgende acht jaren handhaafde de werkgelegenheidsgroei zich in de VS (er werden 13 miljoen nieuwe banen gecreëerd), terwijl in Nederland net als in de rest van Europa het beeld verslechterde.

De werkgelegenheidsontwikkeling in de VS stak in deze periode zo gunstig af bij die in Europa, en Nederland in het bijzonder, dat er gesproken wordt van het 'employment miracle'.

In dit artikel plaatsen wij enkele kanttekeningen bij deze sterk verschillende ontwikkelingen. Hierbij gaan we met name in op de verschillen met betrekking tot de reële loonontwikkeling en de mate van loondifferentiatie. Uit enkele schattingen voor de werkgelegenheid blijkt dat de invloed van de reële lonen op de werkgelegenheid op de lange termijn voor beide landen gelijk is (een elasticiteit van $-0,87$). Vandaar dat het zwaartepunt van ons onderzoek op de loondifferentiatie ligt.

Ontwikkeling van de reële lonen

In de periode 1970 – 1981 bleef in de VS de ontwikkeling van de gemiddelde reële loonvoet (+6,1%), achter bij de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit (+11,5%). In Nederland kende men een omgekeerde ontwikkeling, de groei van de arbeidsproductiviteit (+21,2%) bleef ruim achter bij de groei van de reële loonvoet (+33,1%). Deze ontwikkelingen zijn natuurlijk van invloed geweest op de werkgelegenheidsgroei, die in deze periode in de Verenigde Staten +25,8% bedroeg en in Nederland slechts +1,0%.

De werkgelegenheidsgroei was in beide landen groter in de dienstensector (VS: +41,2%, NL: +19,3%) dan in de sector industrie (VS: +10,8%, NL: -21,3%). De arbeidsproductiviteit is in beide landen juist sterker gestegen in de sector industrie dan in de dienstensector (VS: +16,7% resp. +8,7%, NL: +52,1% resp. +12,1%). Er is dus sprake van een uitrui tussen werkgelegenheid en arbeidsproductiviteit.

Als wij de sectoren verder uitsplitsen (zie tabel 3) valt op dat in Nederland in vergelijking met de VS veel meer sectoren een negatieve werkgelegen-

heidsontwikkeling laten zien. In het algemeen kan worden gesteld dat in de meer traditionele sectoren (bij voorbeeld de textiel- en leerindustrie en de basis-metaalindustrie) arbeidsplaatsen verloren gaan, terwijl in de meer op dienstverlening gerichte sectoren (bij voorbeeld recreatie en cultuur, onroerend goed en zakelijke dienstverlening) arbeidsplaatsen ontstaan. Dit is in de VS beter gelukt dan bij ons, omdat onder andere de verhouding tussen de kosten van kapitaal en de kosten van arbeid zich daar gunstiger ontwikkelden, hetgeen resulteerde in een lagere groeivoet voor de kapitaal/arbeidverhouding (zie tabel 1). In Nederland zijn op vrij grote schaal arbeidskrachten vervangen door kapitaalgoederen, enerzijds omdat de overheid het gebruik van de factor kapitaal zwaar heeft gesubsidieerd (eerst met behulp van de VAIA en sinds 1978 via de WIR), anderzijds doordat de loonkosten steeds verder werden opgeschroefd door aanhoudende looneisen (ook in economisch moeilijker tijden) en stijgende sociale premies omdat steeds meer mensen een beroep deden op de sociale voorzieningen.

Tabel 1. Kapitaal/arbeidverhouding, gemiddelde jaarlijkse groeivoeten in procenten

	1960 – 1973	1973 – 1980
Verenigde Staten	2,3	0,7
Nederland	5,8	3,4

Bron: M. Wegner, The employment miracle in the United States and stagnating employment in the European Community, *Economic Papers*, Commission of the European Communities, juli 1983, blz. 30.

Loondifferentiatie

De loondifferentiatie in Nederland is kleiner dan in de VS onder andere als gevolg van een hoger minimum(jeugd)loon, het streven in de jaren zeventig naar verdergaande nivellering van de lonen en een grotere overheidsbemoediging in ons land met het loonvormingsproces.

In 1969 trad in ons land de Wet Minimumloon in werking, in 1974 gevolgd door een soortgelijke wet voor jongeren. Deze wettelijk vastgelegde lonen zijn in internationaal opzicht zonder meer hoog te noemen (zie tabel 2) en hebben ervoor gezorgd dat het gehele

loongebouw op een hoger niveau is terecht gekomen. Bovendien is het loongebouw, zeker aan de onderkant, ingedrukt als gevolg van het streven naar nivellering.

Tabel 2. Minimumloon als percentage van het gemiddeld verdiende loon, 1983

Nederland	70
West-Duitsland	56
België	63
Groot-Brittannië	55
Verenigde Staten	46 a)

a) Minimumloon uitgedrukt als percentage van het gemiddeld verdiende loon van productiewerkers in de industrie in 1974; in 1973 werd een dieptepunt bereikt van iets minder dan 40%, terwijl daarvoor dit percentage schommelde tussen de 50 en 55%.

Bron: Nederlands Christelijk Werkgeversverbond, *Discussienota inkomensbeleid-minimumbeleid*, 26-11-1984, blz. 7. Everett Johnson Burt, *Labour in the American economy*, Londen, 1979, blz. 437.

Ook de verschillen tussen de in de verschillende branches verdiende bruto uurlonen zijn relatief gering. Het NCW publiceerde de volgende cijfers 2): in oktober 1983 bedroeg het bruto minimumuurloon f.11,47. In de slechtst betalende sector (schoonmaakbedrijven) werd gemiddeld f.12,40 bruto per uur betaald, in de hoogst betalende sector (research en wetenschappelijke instellingen) lag dit bedrag op f.25,26. Op basis van macro-economische berekeningen kwamen wij voor 1981 tot een verhouding van 1:2 tussen de gemiddelde lonen verdiend in de laagst betalende sector (hotel- en restaurantwezen) en hoogst betalende sector (onderwijs) in Nederland. In de VS lag deze verhouding op 1:2,9 voor resp. het hotel- en restaurantwezen en de basismetallindustrie. Ook volgens het NCW zijn de verschillen in de VS groter: \$14 bruto per uur in de staalindustrie tegen een minimumuurloon van ruim \$3.

Een zeer opmerkelijk resultaat wordt verkregen als de variantie van het gemiddelde loon per sector wordt bekeken. In 1970 bedroeg de variantie in de VS (exclusief landbouw en visserij) 10,117 mln., elf jaar later was dit 17,171 mln. Globaal gesproken is dit

1) Zie: A. Knoester, *Stagnation and the inverted Haavelmo-effect: some international evidence*, Den Haag, 1983, blz. 22.

2) Nederlands Christelijk Werkgeversverbond, *Discussienota inkomensbeleid-minimumbeleid*, 26 november 1984.

Tabel 3. De gemiddelde loonvoet in constante prijzen van 1975 en de ontwikkeling van loonvoet, arbeidsproductiviteit en werkgelegenheid, uitgesplitst naar sector, voor de periode 1970 – 1981, in de VS, in dollars en in Nederland, in guldens

	Verenigde Staten					Nederland				
	loonvoet 1970	loonvoet 1981	procentuele mutatie loonvoet	procentuele mutatie arbeidsproductiviteit	procentuele mutatie werkgelegenheid	loonvoet 1970	loonvoet 1981	procentuele mutatie loonvoet	procentuele mutatie arbeidsproductiviteit	procentuele mutatie werkgelegenheid
Landbouw en visserij	5.165	6.404	24,0	32,5	1,0	21.036	25.992	23,6	28,6	- 17,0
Mijnbouw (excl. olie en gas)	14.807	19.717	33,2	- 6,7	28,5	31.690	39.963	26,1	- 29,6	- 25,0
Voedingsmiddelen-industrie	11.820	13.773	16,5	41,0	- 5,8	26.291	33.140	26,1	27,2	- 14,9
Textiel- en leerindustrie	8.199	8.589	4,8	52,5	- 12,9	19.355	27.937	44,3	46,3	- 64,8
Hout- en meubelindustrie	9.829	11.107	13,0	26,4	3,0	21.883	28.765	31,4	42,1	- 35,4
Papier- en grafische industrie en uitgeverijen	12.829	13.990	9,0	17,5	10,6	25.890	33.044	27,6	27,2	- 6,8
Chemische, rubber- en kunststof-industrie	14.763	17.628	19,4	27,4	13,3	30.174	39.171	29,8	96,6	- 18,4
Basis-metaalindustrie	14.997	20.448	36,3	14,7	- 10,7	34.291	37.880	10,5	5,8	2,9
Metaalproducten- en machine-industrie	14.409	16.603	15,2	32,1	13,4	26.507	32.273	21,8	18,8	- 14,8
Overige industrie a)	12.357	15.786	27,7	- 8,2	31,5	26.795	34.894	30,2	64,1	- 19,4
Gas-, water- en lichtbedrijven	15.546	18.644	19,9	13,4	23,5	33.191	39.312	18,4	147,3	9,3
Bouwnijverheid	14.040	14.063	0,2	- 24,0	25,2	23.836	32.657	37,0	31,9	- 20,8
Industrie	13.127	15.192	15,7	16,7	10,8	25.645	33.798	31,8	52,1	- 21,3
Detail- en groothandel	8.857	8.802	- 0,6	7,6	32,9	20.870	29.197	39,9	9,5	2,9
Hotel en restaurantwezen	6.550	7.042	7,5	3,5	31,6	23.563	25.186	6,9	- 15,1	6,3
Transport en opslagbedrijven	19.927	16.448	- 17,5	4,5	12,2	28.732	37.971	32,2	- 27,5	- 0,4
Communicatie	14.172	18.666	31,7	73,4	24,4	31.078	37.135	19,5	28,3	23,4
Bank- en verzekeringswezen	12.153	13.180	8,5	1,1	46,9	34.203	38.049	11,2	27,1	44,7
Onroerend goed en zakelijke dienstverlening	10.684	11.262	5,4	- 8,2	82,6	25.221	42.938	70,2	19,9	42,2
Gezondheidszorg	8.969	10.955	22,1	- 4,4	86,9	20.848	29.953	43,7	33,9	69,2
Onderwijs	9.088	7.892	- 13,2	- 0,5	32,7	45.034	50.082	11,2	c)	37,4
Recreatie en cultuur b)	8.362	8.169	- 2,3	0,6	59,4	24.155	34.757	43,9	- 37,9	103,2
Overige diensten	8.323	8.327	0,0	7,6	34,0	14.782	26.468	79,1	44,8	7,7
Diensten	9.971	10.053	0,8	8,7	41,2	25.025	34.161	36,5	21,1 d)	19,3
Overheid	10.387	11.569	11,4	8,0	12,6	37.355	42.742	14,4	c)	39,8
Gemiddeld	10.901	11.569	6,1	11,5	25,8	26.027	34.637	33,1	21,2 e)	1,0
Variantie industrie	4.983	12.033				19.950	15.878			
Variantie diensten	13.663	13.853				64.428	54.117			
Variantie gemiddeld (excl. landbouw)	10.117	17.171				43.895	35.399			

a) Overige industrie, omvat o.a. olie- en gaswinning i.v.m. het verschil in sectorindeling in de Nationale rekeningen.

b) Recreatie en cultuur in 1981 inclusief sport.

c) In 1970 is voor deze sector geen bnp-cijfer opgenomen.

d) Exclusief onderwijs.

e) Exclusief onderwijs en overheid.

Bron: CBS, Nationale rekeningen, 1972, 1974, 1982, 1983, OECD, National accounts 1970 – 1982.

het gevolg van het feit dat de sectoren met een relatief lage loonvoet achterbleven bij de loonontwikkeling in de periode 1970 – 1981. In de eerste groep bevinden zich vooral de op dienstverlening gerichte sectoren, die dan ook de sterkste werkgelegenheidsgroei laten zien (detail- en groothandel, hotel- en restaurantwezen, onderwijs, recreatie en cultuur, en overige diensten).

In Nederland lag de situatie volledig anders, hier daalde de variantie in de periode 1970 – 1981 van 43.895 mln. tot 35.399 mln. De laagst betalende sectoren in 1970 (textiel- en leerindustrie, detail- en groothandel, gezondheidszorg, overige diensten) kenden de sterkste reële loonstijging (meer dan 40 procent in elf jaar!), terwijl deze voor de hoogst betalende sectoren in 1970 (basis-metaalindustrie, bank- en verzekeringswezen, onderwijs en overheid) in deze periode minder dan 15 procent bedroeg. In te-

genstelling tot de VS convergeerden de lonen in Nederland dus.

Als we de sectoren industrie en diensten als geheel beschouwen (zie tabel 3), zien we dat de variantie in Nederland in deze sector industrie is afgenomen, het aantal werknemers daalde daar met 21,3%. In de VS daarentegen nam zowel de variantie als de werkgelegenheid (+ 10,8%) in deze sector toe. Voor de dienstensector geldt, dat de variantie in de VS vrijwel constant bleef, terwijl deze in Nederland afnam. De werkgelegenheidsontwikkeling in deze sector was in de VS duidelijk beter.

Voor beide landen geldt bovendien dat de variantie in de sector industrie kleiner is dan in de dienstensector, terwijl de werkgelegenheidsontwikkeling een tegengesteld beeld laat zien.

Van Schaaik concludeert, na een tentatieve berekening, dat het „mogelijk lijkt de werkloosheid onder de cate-

gorieën met de hoogste werkloosheidskans te verminderen door een gedifferentieerde loonaanpassing waarbij de lonen van de laagstbetaalden worden verlaagd” 3). Deze conclusie lijkt voor de VS inderdaad op te gaan, omdat daar de lonen 'spontaan' sterk gedifferentieerd zijn. Met name de goedkope arbeidskrachten, zoals ongeschoolden en jongeren, vullen de vacatures voor de arbeidsintensieve banen.

Voor Nederland suggereert Van Schaaik een sterke verlaging van het minimumjeugdloon zodat de kansen voor jongeren op de arbeidsmarkt worden vergroot. Dit zou kunnen met (de in de VS ontbrekende) aanpassingen in de secundaire sfeer, zodat niemand onder de huidige bijstandsnorm zakt. Er kan dan naast de verschuiving van

3) M. van Schaaik, Loondifferentiatie en werkloosheid, ESB, 21 september 1983.

werkgelegenheid van hoger naar lager betaalden, gerekend worden op een per saldo enigzins toenemende werkgelegenheid.

Recente ontwikkelingen

Na de door ons bestudeerde periode, 1970 – 1981, zijn de ontwikkelingen niet stil blijven staan. De VS moesten in 1982 een jaar laten passeren waarin de werkgelegenheid daalde, maar daarna werd de stijgende lijn weer opgepakt. Van eind 1982 tot juli 1984 werden maar liefst 5,5 miljoen nieuwe banen geschapen, waardoor de werkloosheid daalde van 9,5% tot 7,5%. In Nederland liet deze positieve ontwikkeling wat langer op zich wachten, de werkgelegenheid stabiliseerde zich in 1984 en voor 1985 wordt op een geringe groei gerekend. Dit als gevolg van een verschuiving van de werkgelegenheid naar de meer arbeidsintensieve sectoren van de industriële sector, arbeidstijdverkorting en herbezetting (zie tabel 4).

Tabel 4. Werkgelegenheidsontwikkeling van 1982 – 1986, in procentuele mutaties t.o.v. het voorgaande jaar

	1982	1983	1984	1985	1986
Verenigde Staten	- 1,0	0,5	5,0	2,0	1,5
Nederland	- 2,5	- 2,0	0,0	0,5	0,5

Bron: CPB, *Macro economische verkenning 1984*, 1985, 1986.

De loonsom per werknemer in de industrie (zie tabel 5) laat zien dat de lonen in ons land slechts in geringe mate zijn gestegen in de afgelopen jaren. Hierdoor is langzaam het verloren gegane deel in de wereldhandel weer herwonnen.

Tabel 5. Loonsom per werknemer in de industrie van 1982 – 1986, in procentuele mutaties t.o.v. het voorgaande jaar

	1982	1983	1984	1985	1986
Verenigde Staten	7,5	5,5	6,5	3,5	4,0
Nederland	6,5	4,0	1,0	2,0	3,5

Bron: CPB, *Macro economische verkenning 1984*, 1985, 1986.

Bovendien lijkt het erop dat de loondifferentiatie in ons land weer gaat toenemen als gevolg van meer sectorgebonden arbeidsvoorwaardenoverleg, waardoor de sectoren die nu profiteren van de oplevende wereldhandel meer vrijheid krijgen om hun personeel beter te belonen. Verder zijn er al veranderingen doorgevoerd in het stelsel van sociale voorzieningen en is sprake van een grotere bereidheid om het huidige beloningstelsel te herzien. Met name

(de hoogte van) het minimumjeugdloon staat geregeld ter discussie.

Conclusies

Door geringere reële loonstijgingen, gedurende het tijdvak 1970 – 1981, is men in de VS niet zo massaal overgestapt naar de meer kapitaalintensieve produktiemethoden als in Nederland. Hierdoor bleef de arbeidsproductiviteit daar relatief laag en steeg de werkgelegenheid sterk, terwijl in Nederland de arbeidsproductiviteit scherp toenam bij een gelijkblijvende werkgelegenheid.

De totale werkgelegenheid in de VS nam toe als gevolg van de groei van de werkgelegenheid in de dienstensector (inclusief de overheid), terwijl de groei in de industrie achterbleef. In Nederland werd de dalende werkgelegen-

heid in de industrie gecompenseerd door de groei van de werkgelegenheid in de dienstensector (inclusief de overheid). Per saldo restte slechts een geringe stijging van de werkgelegenheid in ons land.

De loonontwikkeling in de VS werd in de bovenstaande periode gekenmerkt door divergerende lonen, terwijl in Nederland de lonen convergeerden. De werkgelegenheidsgroei in de VS was sterk, terwijl deze in Nederland bijna nihil was. Bovendien geldt voor beide landen dat de hoofdsectoren met de grootste differentiatie de grootste werkgelegenheidsgroei kenden.

V.G.P. van Assem
W.M. de Koning

De auteurs studeren aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Dit is een samenvatting van een project dat is uitgevoerd onder de begeleiding van drs. R.S.G. Lenderink.